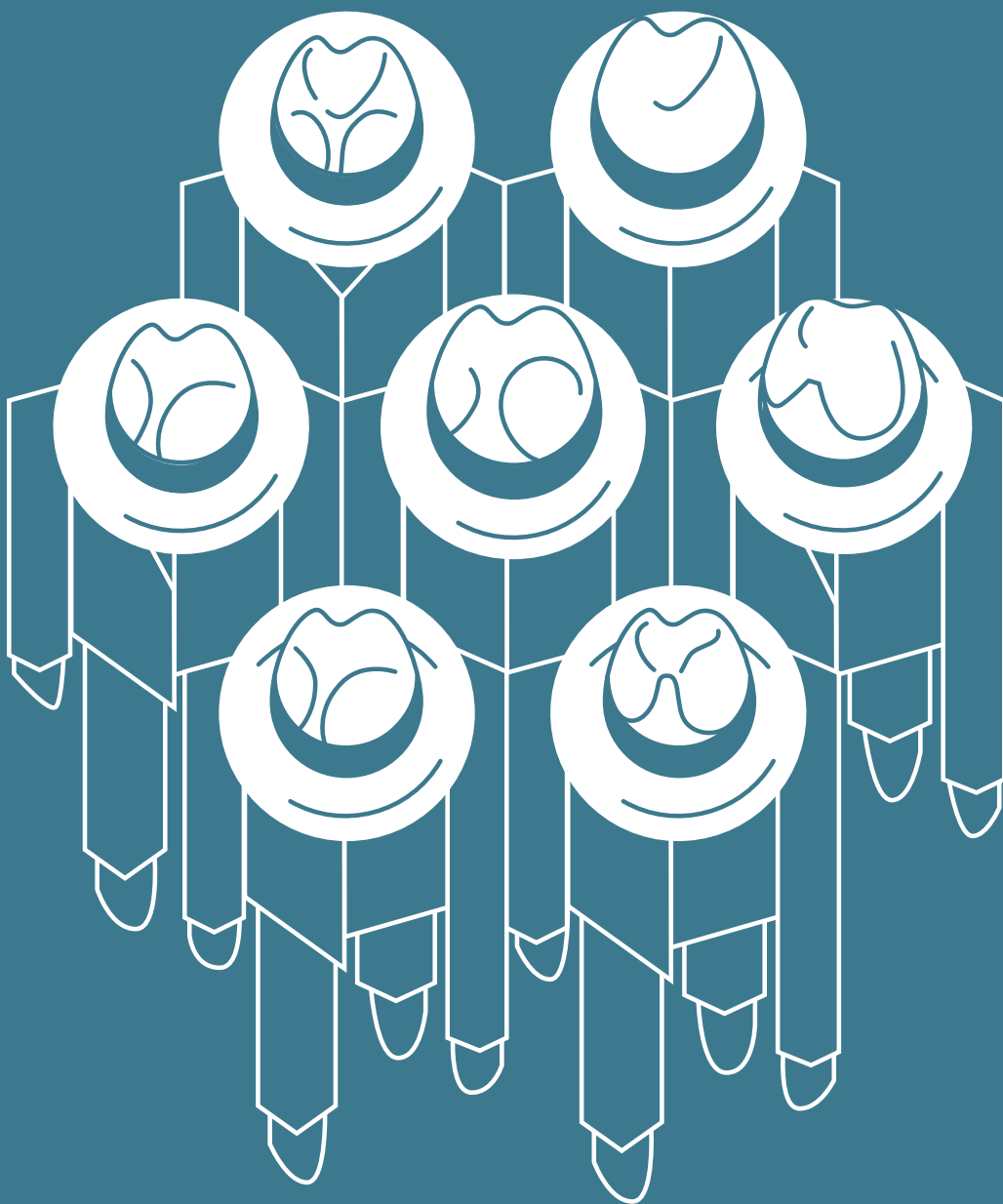

GALNINGENE TAR MAKTEN

Roberto Arlts *Sju galningar* ble skrevet i 1929.
I dag fremstår romanen som et forvarsel
om Argentina under president Javier Milei.

INNTIL I ÅR forelå bare én av argentiske Roberto Arlts tekster på norsk, novella *Spøkelseskapteinen*, oversatt av Kjartan Fløgstad for Samlaget i 1972. På hjemmebane ble Arlt lenge beskyldt for å skrive dårlig og å være en billig kopi av Fjodor Dostojevskij: *Sju galningar* (1929) har flere likheter med *De besatte* (1873). Bøkene hans har de siste tiårene fått en renessanse, blant annet fordi de gir innsikt

Roberto Arlt
Sju galningar
Omsett av
Øystein Vidnes
Skald, 2024

ikke bare i datidens Argentina, men også i alt som kom senere. *Sju galningar* ble unnfanget i et land som den gang var kjent for sitt enorme potensial og fremstår nesten hundre år etter utgivelsen som et oppgjør med dagens Argentina, ved at den skildrer et politisk eksperiment som har som mål å erstatte det bestående samfunnet med et undertrykkende regime gjennom kaos og bedrag.

SVINDLER OG IDEOLOGISK GURU

REMO ERDOSAIN, en mislykket oppfinner som nylig har blitt sparket fra jobben i et sukkerfirma på grunn av underslag, søker tilflukt hos Astrologen, en mystisk figur som er både svindler og ideologisk guru. Astrologen leder en hemmelig organisasjon som planlegger en revolusjon, og Erdosain blir utpekt til en sentral rolle i denne planen. Han skal lede det nye regimets industrielle satsing, inkludert opprettelsen av en giftgassfabrikk, finansiert gjennom inntektene fra bordellimperiet til en beryktet hallik kjent som «Melankolske Alfons».

Til tross for de grandiose planene, blir revolusjonen aldri realisert.

Arlt er mindre interessert i plottet enn i å dykke ned i psyken til hovedpersonen Erdosain, en evig vandrer i Buenos Aires, som fremstilles som både en moderne metropol og en dekadent underverden. Romanen forlenges i en oppfølger, *Los Lanzallamas* (Flammekasterne), utgitt i 1931, som er enda mer deformert, nærmest et stort mareritt. Mot slutten av *Los Lanzallamas* begår Erdosain en forbrytelse og ender opp med å ta sitt eget liv.

EN GALSKAP MED METODE

SJU GALNINGAR kan virke forvirrende. For det første er det uklart hvem de syv galningene i historien er. Umiddelbart kan man peke på Erdosain, Astrologen og Melankolske Alfons; hvem de andre fire skal være, forblir mer diffust. Sannsynligvis Astrologens sidekick, en trofast, psykopatisk medhjelper kjent som «Mannen som såg Jordmora». Alle romanpersonene uttrykker en form for galskap, en galskap med metode, som begynner i enkeltmennesket og strekker seg ut i samfunnsstrukturene. En annen gåtefull dimensjon ved boken er fortelleren. Denne skikkelsen, som Erdosain betror seg til, gir sporadiske kommentarer og oppklaringer underveis. Men selv om han blir stadig mer nærværende etter hvert som historien utvikler seg, oppklares det aldri hvem han er.

Dette svekker på ingen måte kraften i *Sju galningar*. Romanens styrke ligger i Arlts særegne stil, personene som hele tiden balanserer på rasjonalitetens yttergrenser, og de dristige ideene de formidler. I *Sju galningar* fremstår alle som kyniske, umoralske, rasistiske, bitre, kvinnefiendtlige,

perverse og nihilistiske – en fascinerende og desperat polyfoni av mørke, nedbrutte og uforløste sjeler som minner om en moderne hær av Twitter-troll eller kommentatorer i tvilsomme Facebook-fora. Arlt skildrer dem i intense scener, der de enten konfronterer hverandre eller følges i ensomhet, overveldet av samvittighetens røst. Den uhemmede strømmen av ideer og tanker vekker forundring, skrekk, latter og medfølelse.

Erdosain er, som mange av Arlts hovedpersoner, «eit skal av eit menneske som rørte seg med vanens kraft». Han har en grå jobb på en sukkerfabrikk i påvente av «ei ekstraordinær hending» som kan gi livet hans mening. Mennesker som venter på det ekstraordinære som aldri inntreffer, er et gjennomgående motiv i Arlts verk. De finnes i romanen *El Amor Brujo* (Den forheksede kjærligheten) fra 1932 og i flere av novellene, skuespillene og avisartiklene hans, inkludert *Aguafuertes porteñas* (Byens etsinger), *crónicas* Arlt skrev om folk i Buenos Aires' gater som først ble publisert i avisen *El Mundo* og senere

samlet i bokform. For Erdosain er Astrologens revolusjonære fantasi en mulighet til selv å bli anerkjent som vitenskapsmann og oppfinner. Erdosain forfølger denne drømmen uten hell: Han forsøker å skape en kobberrose – en vakker, men ubrukelig gjenstand – og forestiller seg absurde prosjekter som et renseri for hunder. Med disse forventningene vandrer han hvileløst gjennom Buenos Aires som en søvngjenger, i en tilstand han selv beskriver som «angstsona».

Denne angsten springer ikke bare ut fra mangelen på anerkjennelse, men også ut fra det ulykkelige ekteskapet med en kvinne som stadig ydmyker ham, samt et vedvarende undertrykt begjær. I Arlts forfatterskap beskrives ofte ekteskapet som et onde, et åk som kun kan brytes gjennom svik, hat, vold eller til og med partnerdrap.

I likhet med Erdosain, var Arlt oppfinner. Han tok patent på «uforgiengelige damestrømper» og en «evighetskalender» som aldri ble produsert. En gang beskrev han seg selv som «en oppfinner som skriver», en beskrivelse som antyder at skrivingen for ham ikke var et kall, men snarere en økonomisk nødvendighet i påvente av at

en av de bisarre oppfinnelsene hans skulle gjøre ham til millionær. Arlt var en profesjonell skribent som måtte levere daglig stoff til avisen. Dette forklarer den spontane stilen i tekstene hans, som ofte ble skrevet i hast uten tid til ettertanke eller korrektur – noe som førte til at han ble betraktet som nærmest analfabet. «Arlt var usedvanlig ignorant. I avisredaksjonen ga de sidene han skrev videre til andre for omskrivning», sier Jorge Luis Borges til vennen og kollegaen Adolfo Bioy Casares i det monumentale verket *Borges* (2006), som samler samtaleene deres gjennom flere tiår. Men i motsetning til Borges på den tiden, fikk Arlt betalt for det han skrev; han ble publisert i de største avisene og oppnådde stor popularitet. I prologen til *Los Lanzallamas* adresserer Arlt dette direkte: «Jeg har alltid skrevet under forferdelige forhold, trakassert av den daglige spaltepikten. Det sies om meg at jeg skriver dårlig. Uansett ville jeg ikke ha noe problem med å sitere mange som skriver godt, men som kun blir lest av sine egne familiemedlemmer.» Arlt utformet en av de mest markante novellene sine, «Escritor fracasado» (Mislykket forfatter) fra 1933, som et absurd manifest om en forfatters etikk og forholdet mellom talent og marked.

Som i Astrologens plan styrer Milei gjennom kaos, med et bestemt mål om å redusere statsbudsjettet til et minimum.

PENDLING MELLOM IDEER

MANGE SER *Sju galninger* som en satire over den politiske situasjonen i Argentina som førte til et militærkupp i 1930. Arlts eget politiske ståsted forblir uklart. En gjennomgang av hans liv viser en pendling mellom kommunistiske ideer og konservative synspunkter. Mens mange av tekstene hans oppildner til klassekamp fra et leninistisk perspektiv, fremstår Arlts syn på kvinner og familieliv som utpreget småborgerlig. *Sju galninger* er full av eksempler på spenningen mellom ulike holdninger.

Arlts stil er også vanskelig å karakterisere presist: til tider primitivistisk, noen steder modernistisk, ofte muntlig. Universet hans er en urban verden, den lyssky baksiden av et moderne og lovende Buenos Aires som ellers står som et symbol på kosmopolitisme. Byen Arlt beskriver, er kaotisk: en labyrint av skyskrapere, betong, t-baner og strømmnett med en underside av spillebuler, bordeller, konspirasjoner og politisk agitasjon fra korrupte og fordervede individer. Byen er et paranoid og undertrykkende vesen som fremmedgjør innbyggerne, driver dem til vanvidd,

og får dem til å fantasere om grusomme og besynderlige prosjekter.

Arlts forhold til byen kan sammenlignes med Joris-Karl Huysmans' *Mot strømmen* fra 1882. I motsetning til det franske forbildet, finnes det hos Arlt ingen dandyflanør, kun en *lumpen* flanør. Uttrykket *lumpen*, mye brukt i Argentina og hentet fra Marx og Engels' «lumpenproletariat», refererer til den absolutte sosiale underklassen. Med tiden har det mistet sin politiske betydning og brukes om en type outsider, mer som en desperado.

Det er et berettiget spørsmål hvor mye den byen Arlt beskriver har å gjøre med det virkelige Buenos Aires på 1920-tallet. Den dominerende litteraturen fra denne perioden presenterer byen som en sofistikert smeltedigel, en blanding av Paris og New York – et kulturelt og avantgardistisk episenter hvor det gamle kolonisamfunnet blir sammenflettet med immigrantmassene fra Europa. I kontrast til sine samtidige, som var betatt av samtidens by mens de nostalgisk så tilbake på en glorifisert fortid,

var Arlt mer opptatt av fremtiden, som han så mørkt på. Denne dystre fremtidsvisjonen gir *Sju galningar* en spesiell aktualitet; den verden som i 1929 så ut som en dystopi, er nå, i 2024, nesten blitt en realitet.

Astrologen, som ifølge sin håndlanger Melankolske Alfons «nokre gonger høyrest [...] ut som ein reaksjonær, andre gonger som ein radikal», planlegger et politisk opprør som svinger mellom Lenins, Mussolinis og anarkismens ideer, båret frem av «svindlarane, dei ulykkelege og dei svikeyfulle». Bevegelsen han ønsker å etablere, bygger i stor grad på ungdommens energi, da de, i hans øyne, er «dumme og meir entusiastiske». For den nye ordenen ser han for seg gründerfigurer med Thomas Edison eller Henry Ford som forbilder. Han hevder at den eneste måten å styre på er gjennom tyranni, som krever et omfattende system av propaganda: «Vi må innstifte løgnas rike, dei praktfulle løgnenes rike.»

Astrologens plan omfatter å innsette «einsame, nådelause herskarar» som vil utstede dekreter, ettersom det er den eneste måten å opprettholde makten på. Moral er ingen bekymring; den modellen han forestiller seg vil nødvendigvis kreve umoralske handlinger, og umoralen finnes allerede overalt. Han omtaler politikerne som en kaste av forrædere som bøyer seg for utenlandske selskaper som ønsker å kontrollere landets ressurser, som gullet i Patagonia. Regimet vil ikke være fredelig; terrorangrep vil bli iscenesatt av staten selv, og når skyldige skal finnes, vil «kommunistane» bli utpekt som syndebukker. Ifølge Astrologens bisarre logikk er det nødvendig å redusere statsbudsjettet til et minimum for at revolusjonen skal lykkes, og lederne må ikke ha skrupler med å sulte eller direkte drepe en del av befolkningen for å nå målet, fordi «eit menneskeliv er mindre verdt enn eit hundeliv, dersom det å ta dette livet kan gi samfunnet ei ny retning».

«Mannen som snakker med sin døde hund» kunne like gjerne vært en karakter i *Sju galningar*.

JAVIER MILEIS INNTREDEN

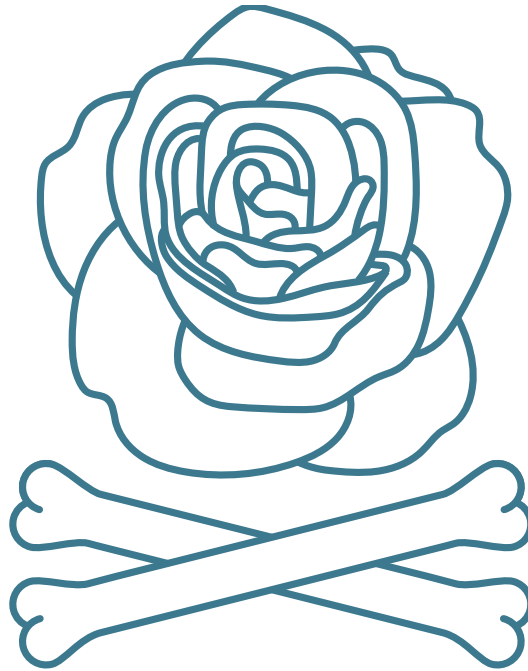
SOM ARGENTINER BOSATT i Norge har jeg bevart en nær tilknytning til hjemlandet, og de siste tre årene har jeg reist dit mye i jobbsammenheng. Dette har gitt meg muligheten til å bevitne den akselererende nedbrytningen av de politiske institusjonene, som et resultat av en rekke håpløse regjeringer, og som til slutt førte til at Javier Milei ble president ved slutten av fjoråret. Etter at det opprinnelige sjokket hadde lagt seg, begynte samfunnet å akseptere det som tidligere ville ha vært utenkelig, som en ny normalitet. Det er kanskje Mileis største bragd: å ha flyttet grensene for vanter.

Økonomen Javier Milei begynte å tiltrekke seg oppmerksomhet på TV under pandemien. Med sitt eksentriske utseende og sin voldsomme retorikk klarte han å fascinere publikum. Han dro fra kanal til kanal og fremmet forvirrende libertarianske økonomiske dogmer basert på den østerrikske skolen – en marginal teoridannelse som mener den eneste regulerende kraften i folks liv bør være markedets lover, noe som i prinsippet kan tillate salg av organer og barn. Den østerrikske skolen var aldri tidligere blitt utprøvd i praksis, og dette ble, merkelig nok, av mange brukt som et argument for å stemme på Milei da han bestemte seg for å lansere seg selv som politiker. I 2021 sikret han seg en plass i kongressen, og i 2023 stilte han som presidentkandidat. Etter dårlige erfaringer med både

høyreorienterte og progressive regjeringer følte det argentinske samfunnet at de ikke hadde noe å tape ved å gi en outsider en sjanse. Etter to runder gikk Milei seirende ut av valget.

Likhetene er påfallende mellom Astrologens retorikk og prosjektet til Milei og hans libertarianske støttespillere. På samme måte som Astrologen drømte om, kom Milei til makten gjennom «guddommelege løgner». Et slående eksempel er hans løfte om at kostnadene for den gigantiske økonomiske innstramningen skulle bæres av politikerne, ikke av folket. Umiddelbart etter tiltredelsen gjennomførte han det stikk motsatte, noe som ville gjort Astrologen stolt.

Milei definerer seg selv som en «anarkokapitalist» med det uttalte målet å ødelegge staten innenfra, som en muldvarp. Han anser politikerne som en degenerert «kaste» – et begrep også Astrologen bruker – og retter kontinuerlig fornærmelser til dem, til tross for at han er avhengig av deres støtte i kongressen for å få vedtatt nye lover. Hans første tiltak var å utstede et omfattende dekret som opphevet en rekke lover og forskrifter, samtidig som det ga ham ekstraordinære fullmakter til å gjennomføre kontroversielle tiltak som deregulering av priser, fjerning av subsidier, privatisering av statsselskaper og stans i utdelingen av mat til de fattige og gratis medisiner til pensjonister og kreftpasienter.

Å STYRE GJENNOM KAOS

SOM BARN BLE MILEI brutalt mishandlet av sin far og mobbet på skolen. I *Sju galningar* beskriver Erdosain farens piskeslag: «I morgon skal eg slå deg», sa han, noe som fikk den unge Erdosain til å ligge våken om natten. Erdosain forteller også at han ble kalt «idiot» både av klassekameratene og lærerne. Ideen om at et mobbeoffer søker makt for å forløse sin lenge oppsamlede harme på verden, er en rød tråd både i romanen og i Mileis historie. Ungdommens lidelser gjorde ham isolert og asosial; han søkte tilflukt hos søsteren, en esoterisk tarotleser (en rolle Astrologen ville ha satt pris på), som han omtaler som «Sjefen» og lar styre landet sammen med ham. Senere fant han trøst i mastiffhundene sine, som han offentlig beskriver som «mine små firbente barn». Ifølge en biograf forutså en av disse hundene, Conan, på telepatiske vis (gjennom søsteren som medium) at Milei ville bli president; dette utløste presidentambisjonene hans. Etter hundens død fikk Milei, i dyp sorg, den klonet i USA, men klonen døde kort tid etter. Likevel snakker Milei fortsatt om hunden som om den er i live. «Mannen som snakker med sin døde hund» kunne ha vært en karakter i *Sju galningar*. Mye av dette kan lyde som ytringer fra en gal mann, og det er også betegnelsen Milei har hatt siden barndommen: «El loco» (galningen).

Som i Astrologens plan styrer Milei gjennom kaos, med et bestemt mål om å redusere statsbudsjettet til et

minimum. Dette innebærer en brutal innstramming som rammer arbeiderklassen, de fattige og pensjonistene. Han skryter av denne innstramningen og omtaler den som «den største i verdenshistorien». Milei ligner også Astrologen ved å benytte seg av et propagandasystem som selv hans egne embetsmenn frykter. Systemet er drevet av kjøpte journalister og aggressive SoMe-troll. For Milei er kommunisme verdens største problem, og han går så langt som å erklære at IMF, som Argentina har en enorm gjeld til, er infiltrert av kommunister. Med fanboyens eufori dyrker han tek-milliardærene Elon Musk og Mark Zuckerberg, vår tids dekadente Ford og Edison, og åpner landets dører for dem slik at de kan gjøre forretninger med litium, kunstig intelligens og gassreservene i den sørlige delen av landet (Patagonias gull?). Megalomani, som det ikke skorter på i *Sju galningar*, er fremtredende hos Milei: Han sier om seg selv at han er «en av de to viktigste lederne i verden».

Selv om Mileis popularitet daler for hver måned som går, holder han fortsatt stand takket være støtten fra de unge, og bekrefter dermed nok et av Astrologens postulat. Dette skjer ikke bare fordi de unge er de mest aktive brukerne av sosiale medier, som Mileis apparat mesterlig manipulerer, men også fordi de tilhører en generasjon som vokste opp i ensomhet og isolasjon under pandemien, da Argentina gjennomførte en av verdens strengeste

nedstengninger. En stor andel er desillusjonerte unge menn uten tradisjonelle utdannings- og yrkesambisjoner. De ser verden gjennom et «hver for seg selv»-prisme og oppfatter Milei som en slags helt som gir stemme til deres nihilisme og forakt for grunnleggende demokratiske prinsipper. Disse unge hyller undertrykkende tiltak, opphevelse av minoritetsrettigheter, stenging av kulturinstitusjoner og slutten på progressiv politikk.

I september 2022 forsøkte en gruppe ungdommer, forkledd som gateselgere som solgte sukkerspinn, å skyte landets daværende visepresident med en pistol som ble holdt bare noen centimeter fra ansiktet hennes. Mirakuløst nok lot ikke våpenet seg avfyre. Mye tyder på at

gjerningspersonene hadde nære bånd til opposisjonspolitikere. Sannheten om hvem som planla attentatet, vil mest sannsynlig aldri bli kjent, ettersom rettsvesenet, som er underlagt makthaverne, hevder at det dreier seg om en gruppe «lumpne» som handlet spontant og uorganisert. Nok en bisarr, Arlt-aktig episode som kunne vært hentet rett ut fra *Sju galningar*.

Astrologens utopi har blitt en dystopi i Argentina. Derfor må *Sju galningar* leses, uansett hvor ujevnt Arlt måtte skrive. Eller kanskje nettopp på grunn av det, med forfatteren Ricardo Piglias berømte påstand i bakhodet: «Hvem som helst kan rette en side av Arlt, men ingen andre enn ham kan skrive den.» ■

Byen er et paranoid og undertrykkende vesen
som fremmedgjør innbyggerne,
driver dem til vanvidd, og får dem til å fantasere
om grusomme og besynderlige prosjekter.

Den argentinske forfatteren Roberto Godofredo Christophersen Arlt (1900–1942) ble født i Buenos Aires som sønn av innvandrere fra Østerrike-Ungarn. Familien var fattig og barndommen preget av vanskeligheter. De billige fortsettelsesfortellinger han leste i aviser og ukeblader ble hans skriveskole. Da han var 16 år gammel forlot han hjemmet, og prøvde seg i årene som fulgte i mange yrker. I 1920 publiserte han sitt første essay, om det esoteriske miljøet i Buenos Aires, en interesse som senere skulle prege forfatterskapet. På 1920-tallet etablerte han seg som avisjournalist, først med kriminalnyheter og deretter som forfatter av *crónicas* og daglige spalter, samtidig som han begynte å skrive noveller og romaner. Han ble kjent med byens litterære miljø, som på den tiden var dominert av de to gruppene Florida og Boedo,

den første mer intellektuell, den andre mer folkelig og politisk, uten å knytte seg til noen av leirene. Debutromanen *El juguete rabioso* (Den rasende leken) ble utgitt i 1926. Arlt oppnådde betydelig større anerkjennelse med *Aguafuertes porteñas* (Byens etsinger), en serie korte, skarpe og humoristiske *crónicas* som fanger Buenos Aires' sjel gjennom arketypiske karakterer og situasjoner. Disse tekstene formet myten om Arlt som forfatter: Outsideren som omgås alle type kjeltringer og omdanner bakgate-nes språk til litteratur. Dette skjedde i gullalderen for tango og *sainete* (en lokal form for revy), folkelige kulturuttrykk der teksten spilte en sentral rolle. Arlt brukte elementer som er typiske for tango- og *sainete*-universene, men stilen hans var fri for den sentimentaliteten som preger disse uttrykkene. Som for

mange av karakterene hans, var ekteskapelig ulykke ikke ukjent for Arlt; i 1921 giftet han seg med Carmen, en tuberkulosesyk kvinne som ikke trodde på talentet hans, og som han senere distanserte seg fra. De siste ti årene av livet skrev han teaterstykker og noveller, samtidig som suksessen med *Aguafuertes* ga ham anledning til å skrive reiseskildringer, først fra andre deler av Argentina, deretter fra Chile, Brasil, Spania og Nord-Afrika. Fra 1937 kommenterte han internasjonale nyhetstelegrammer i *El Mundo*, i en spalte kalt «Al margen del cable» (På utsiden av kabelen). I mange av disse tekstene reflekterte han skarpsindig over den globale realpolitikken og den kommende krigen, ikke ved å formidle hendelsene nøytralt, men ved å fortolke dem og ofte forvandle dem til *artiske* passasjer. Arlt døde i 1942 av et hjerteinfarkt.